

Processbeskrivning och handlingsplan för läs- och skrivutveckling 2013-2014

Planen antagen av skolledningen 2013-10-01

UTVÄRDERING AV PLANEN 2012-2013

Utifrån utvärderingar har planen för läsåret reviderats.

I samband med presentation av planen har alla pedagoger i kommunen som arbetar med åk.1 träffats tillsammans med kommunens läs- och skrivutvecklare vid flera tillfällen. Utgångspunkten för dessa träffar har varit att skapa ökad förståelse för vikten av god lärmiljö, läslust och motivation, lärares roll – engagemang och strukturerad undervisning för elevers läs- och skrivutveckling. Lärdomar från dessa träffar är att de har upplevts positiva och gynnat elevernas läsutveckling. Genom att sätta fokus på läsprocessen som gjorts under läsåret 2012-2013 ser vi ett förbättrat resultat och en ökad måluppfyllelse. Enligt Skolverket är att känna att man lyckas i sitt skolarbete en av de viktigaste skyddsfaktorerna för barn och unga. Utifrån detta kommer träffarna med åk. 1 pedagoger att fortsätta även nästa läsår.

INLEDNING

En arbetsgrupp bestående av kommunens läs- och skrivutvecklare och specialpedagoger har under våren 2013 utvärderat och reviderat denna plan för kommunen gällande förskolan, grundskolan och gymnasiet, som underlag för sitt arbete har kontaktpersonerna i svenska utvärderat planen i sitt arbetslag.

Planen kommer också att kompletteras för arbetet med barn och unga som har ett annat modersmål än svenska. Dessa barn och unga ska också ges optimala möjligheter att utveckla både sitt modersmål och svenska som andra språk. Modersmålsundervisningen bör ske parallellt med undervisning i svenska som andraspråk eftersom flerspråkighet gynnar såväl individen som samhället i stort.

FÖRSKOLAN

Enligt Lpfö-98 (reviderad 2010) så är förmågan att kunna kommunicera, söka ny kunskap och kunna samarbeta en nödvändighet i ett samhälle präglad av ett stort informationsflöde och en snabb

förändringstakt. Förskolan ska lägga grunden till att barnen på sikt kan tillägna sig de kunskaper som utgör den gemensamma referensram som alla i samhället behöver.

Förskoleåldern är den allra viktigaste perioden i en människas liv när det gäller utveckling av språket. Viveca Öquist, Förskolan nr 2/2004, menar att har man inte ord kan man inte kommunicera. Då är det lätt att ta till knytvävarna. Förskolan sitter i första vagnen på resan in i skriftspråket. Där finns möjligheter att ge barn tid att lära sig i sin egen takt. Pedagogisk forskning visar att fyra av fem barn i riskzonen blir "normalläsare" om de i tid får börja leka med språket.

Språkglädje är A och O, målet är inte att de ska lära sig läsa utan att ha roligt. Det viktiga är förståelsen för att man i förskolan bygger språk genom att få igång dialog och samtal, leka med sammansatta ord, rimma, stanna upp i sagan och reflektera. Som pedagog måste man veta vad man söker och vill uppnå med sin språkstund tillsammans med barnen. I läroplanen förtydligas att ett aktivt och medvetet arbete med barns språkutveckling har en stor betydelse för barnens fortsatta språk-, tal-, läs- och skrivutveckling.

Enligt Skollagen så ska förskolan medverka till att barn med annat modersmål än svenska får möjlighet att utveckla både det svenska språket och sitt modersmål.

FÖRSKOLEKLASS

I förskoleklassen bygger man vidare på förskolans medvetna arbete med olika språklekar, bland annat rim och ramsor. Lekbetonade övningar som stimulerar eleven att stegvis upptäcka hur språket är uppbyggt och språkets formsida. Som bas har man Bornholmsmodellen, som är ett systematiskt uppbyggt och vetenskapligt utprovat program som stimulerar och stärker elevens språkmedvetenhet, utvecklar elevens språkliga och meningsskapande förmåga.

GRUNDSKOLAN

En god läs- och skrivförmåga är en grund för språkutveckling och en förutsättning för att elever ska kunna tillgodogöra sig alla ämnen i skolan. Bristande förmåga inom läs- och skriv området är en vanlig orsak till misslyckanden i skolan. Därför är det viktigt att läs- och skrivutvecklingsfrågor uppmärksammas.

Läsa och skriva är förmågor som hör ihop och förutsätter varandra. Läsning är en komplicerad färdighet som kräver omfattande övning för att kunna utvecklas. I läsning finns två moment, avkodning och förståelse: För att uppnå en god läsfärdighet krävs att båda momenten ska fungera väl. En annan faktor som har stor betydelse för läsningen är motivationen. Finns inte motivationen att läsa en text finns inte heller den rätta mentala energin och läsningen fungerar sämre.

Skriftspråket består av tecken och regler för hur skrivtecknen kombineras. Lundberg & Reichenberg (2008) ”menar att skrift är någonting mycket mer än bara nedtecknat tal. På många sätt rör det sig om ett helt annat kommunikationssystem”(s.11). Liberg skriver i Att tala och skriva (2007:4) ”I vår kultur har vi ett alfabetiskt skriftsystem baserat på bokstäver som kan kombineras till större enheter som ord, fraser, satser, meningar och texter” (s.24).

De flesta barn kommer till skolstart förväntansfulla, så det grundläggande är lärarens förmåga att entusiasmera och hitta rätt arbetsformer så att barnen behåller sin nyfikenhet och vilja att lära. Taube (1997) skriver att ”Det första och viktigaste som barn ska lära sig i skolan är att läsa och skriva. Läskunnighet är nyckeln som skall ge tillträde till all annan kunskap” (s.45). Författaren menar också att läs- och skrivkunnighet inte utvecklas spontant som talet gör utan det behövs vägledning och undervisning.

I Läs- och skrivkommitténs betänkande Att lämna skolan med rak rygg (SOU 1997:108) står det att ett av förskolans och skolans svåraste uppdrag är ”att bygga en språk-och lärandemiljö där varje enskild

individets eget språk får växtkraft och där de barn och unga som får svårigheter med skriftspråket får det stöd de behöver” (s.7).

Forskning inom läs- och skriv vilar idag på flera olika perspektiv. I Nya Språket lyfter (Skolverket 2012) delas perspektiven in i två huvudtyper det intra-individuella och det inter-individuella perspektivet. I det intra-individuella perspektivet har ”forskningsarbetet till mycket stora delar inriktats mot studiet av fonologiska aspekter, fonologisk medvetenhet och studiet av biologiska och neurologiska orsaker till uppkomsten av svårigheter” (s.13).

I det inter-individuella perspektivet har huvudfokus legat på studiet av det som kallas normal läs- och skrivutveckling. ”Framträdande frågeställningar inom detta perspektiv rör hur läsandet och skrivandet lärs in och utvecklas i den kultur och det samhälle man lever i” (s.13). Dessa två perspektiv har bidragit till betydelsefull kunskap om individens läs- och skrivutveckling och de båda perspektiven utgör viktiga komplement till varandra. Nya Språket lyfter (Skolverket 2012) skriver också att ”elever som klarar den allra första läs- och skrivinläringen mycket bra är fonologiskt medvetna och har god kunskap om bokstäver och språkljud” (s.14).

I PISA 2009 är läsförståelse huvudområde. Jämfört med den första PISA-undersökningen har resultaten försämrats och svenska 15-åringars läsförståelse är idag på en genomsnittlig nivå i ett internationellt perspektiv. I alla tidigare PISA-undersökningar har svenska elever presterat över genomsnittet av OECD-länderna. De internationella mätningarna PIRLS 2011 visar att Svenska elever i årskurs 4 läser bra i jämförelse med elever i de andra 49 länderna som deltar i undersökningen.

Svenska elever ligger över genomsnittet för de EU- och OECD-länder som deltar. Men de svenska elevernas läsförmåga har försämrats. Den nedåtgående trenden som syntes i PIRLS undersökningarna som gjordes 2001 och 2006 fortsätter även i mätningen 2011. Sverige är ett

av de fåtal deltagande länder som har försämrat sina resultat under hela perioden. PIRLS 2011 visar att det är flickornas resultat som har försämrats mest, även om flickor fortfarande är bättre på läsning än pojkar. Speciellt för denna mätning är också att man kan se en försämring av läsförståelsen av sakprosatexter medan läsförståelsen av skönlitterära texter är i princip samma som vid tidigare mätningar.

I forskning har det framkommit att det är den sociokulturella miljön som har den största betydelsen för framgångsrik läs- och skrivutveckling. I skolan är det läraren som har den största betydelsen.

GYMNASIET

Gymnasiet bygger vidare på de kunskaper som eleven inhämtat från grundskolan då den nya skolformen betonar en tydligare progression av elevernas kunskaper. På gymnasiet är kärnan i ämnet svenska språk och litteratur, där språkets ses som människans främsta redskap för kunskapsutveckling, kommunikation och reflektion.

Med hjälp av olika typer av medier och texter samt skönlitteratur får eleverna möjlighet att lära känna sin omvärld, medmänniskor och sig själv. Undervisningen ska stimulera elevernas personliga utveckling genom att öka deras lust att tala, skriva, läsa och lyssna som även ger dem sådana kunskaper som behövs i arbetslivet och för kommande studier. (läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011, skolverket, s. 160)

Ämnet svenska som andraspråk ger elever med annat modersmål än svenska möjlighet att utveckla sin språkliga förmåga som anses vara en förutsättning för att inhämta ny kunskap, vara aktiv i samhälls- och arbetslivet och klara vidare studier. Ämnet bidrar till att stärka elevers flerspråkiga identitet och möjlighet att förstå andras sätt att uttrycka sig. (s.182)

SYFTE

Med en kommunal plan för läs- och skrivutveckling för förskola, grundskola och gymnasiet i Hagfors kommun är förhoppningarna att det ska skapas bättre förutsättningar för måluppfyllelse och utveckling inom läs- och skrivområdet. Planen ska vara ett stöd för att styra processen. Mycket av det som finns i planen genomförs redan idag men blir nu mer generellt kommunövergripande. Det är viktigt att planen hålls levande och diskuteras på arbetslagsmöten och att en utvärdering görs varje år.

Planen syftar till att:

- väcka barns och elevers intresse och nyfikenhet för skriftspråket och läsning
- stärka förutsättningarna för att nå kunskapskraven
- öka förståelsen för läsformelns betydelse (läsning= förståelse x avkodning)
- genom observationer och kartläggning säkra elevens språkutveckling i grundskolan
- strukturera upp läs- och skrivutvecklingsarbetet i skolan genom att arbeta efter handlingsplanen för läs- och skrivutveckling
- stimulera barn och elevers lust att tala, skriva, läsa och lyssna och därmed stödja deras personliga utveckling
- ge barn och elever kunskaper som behövs för kommande studier och arbetsliv

VÄCKA BARNNS INTRESSE OCH NYFIKENHET FÖR SKRIFTSPRÅKET OCH LÄSNING I FÖRSKOLAN

Språk och lärande hänger oupplösligt samman liksom språk- och identitetsutveckling. Förskolan ska lägga stor vikt vid att stimulera varje barns språkutveckling och uppmuntra och ta tillvara barnets nyfikenhet och intresse för den skriftspråkliga världen. Lpfö 98

KOMMUNIKATION OCH SAMSPEL

Barn lär sig språk i samspel med sin omgivning. Vuxna, vårdnadshavare, förskolepersonal och andra barn är barns viktigaste samtalspartners.

Det är angeläget att samtalen utgår från barns erfarenhetsvärld.

Barns språkutveckling sker både i ett kognitivt och i ett sociokulturellt sammanhang, men också utifrån en stark drivkraft och inre motivation.

Barns nyfikenhet och strävan efter bekräftelse och delaktighet bidrar till att barnet är drivande och aktivt i sin egen utveckling. Mer om detta skriver Illeris (2006) i sin bok där han lyfter lärandets tre dimensioner, drivkraft, innehåll och samspel.

LÄRMILJÖ

I en väl utformad lärmiljö kan barnen skapa utmanande lekar som stimulerar deras tänkande och reflekterande i konkreta upplevelser, enligt Pramling (1994). En viktig förutsättning för att barnen ska bli inspirerade till skriftspråkliga aktiviteter är att se till att det alltid finns rik tillgång på rit- och skrivmaterial som barnen själva kan ta fram.

Det är viktigt att det också finns tillgång till modern IT-teknik såsom datorer. Det har visat sig att förskolan bör bli bättre på att ta tillvara det förskolebarnen redan kan vad gäller datorspel, TV och annat. Datorn kan bli ett verktyg för att skapa en genväg där barnen inte behöver begränsas av sin finmotoriska förmåga, det vill säga att forma bokstäver med penna i handen. Det sporrar de flesta barn att pröva på egen hand.

Det är viktigt att de vuxna på förskolan tar tillvara på barnens intressen och nyfikenhet för läsning och skriftspråk samt uppmuntrar och stöttar dem i deras skriv- och läsglädje.

FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR ÖKAD MÅLUPPFYLLELSE

ANSVAR FÖR ELEVERS LÄS- OCH SKRIVUTVECKLING

Ansvar för eleverna finns hos alla i elevens närhet. Vårdnadshavarnas stora betydelse måste framhållas vid de kontakter som skolan har med hemmen. I skolan har alla lärare som undervisar eleven ett ansvar för att bidra till elevens läs- och skrivutveckling men läraren som undervisar eleven har ett särskilt ansvar. ”I Samtliga läroplaner betonas att alla ämnen har ett gemensamt ansvar för elevernas språk- och kunskapsutveckling” Tala, läsa skriva Skolverket (2007) Barbro Westlund (2012) betonar att ”Läsning och skrivning kan sägas vara två sidor av samma mynt och utvecklingen av dessa förmågor samspelar på olika sätt” (s.63) vidare skriver hon. ”Man kan säga att först fungerar skrivning som ”motorn” för läsning, senare blir läsning motorn för skrivandet.”(s.63).

GODA LÄRMILJÖER

En god lärmiljö är mycket viktig och att skapa en varm, positiv och accepterande miljö ger trygghet och grogrund för alla elever. Taube (1997) skriver att en förutsättning för lyckad inlärning är ”frihet från stress i en varm, förstående, accepterande och stödjande atmosfär” (s.128). Författaren skriver också ”En elev är beroende av sina lärare och sina kamrater i skolan. Deras attityder, förväntningar och värderingar påverkar elevens självbild” (s.102). Vidare menar Taube (1997) att ”En individualiserad undervisning, där kraven är anpassade efter varje individs behov och förmåga, maximerar möjligheterna till framgång för alla” (s.120). Den ena framgången drar den andra med sig.

LÄSLUST OCH MOTIVATION

Det är viktigt att känna lust i läsande för det är genom att läsa ofta och mycket som eleverna blir goda läsare. I Lundberg & Herrlin (2003) framhålls vikten av att läsandet är motiverande för eleverna. För även

om eleverna knäckt läskoden fortsätter de inte att läsa om de inte hittar litteratur som är motiverande för dem. Även Reichenberg (2008) anser att det är viktigt att eleverna läser texter som kan väcka läslust. ”Texter spelar en stor roll i skolelevs vardag. Därför är det viktigt att de texter eleverna läser har en hög grad av läsbarhet och att de kan väcka läslust” (s.14). De sociala och kulturella faktorernas betydelse för läsning är tydliga. Lundberg (2012) skriver i häftet Svenska tankar ”Det gäller att det finns vuxna förebilder som själva läser i sin vardag” (s.8). Vidare skriver författaren ”En helt avgörande faktor när det gäller motivation när det gäller läsning är att texterna barnen möter är engagerande och meningsfulla” (s.8). Detta är något vi arbetar med tillsammans med biblioteket. Se bilaga 1.

LÄRARES ROLL – ENGAGEMANG

Myrberg (2003) framhåller lärarens viktiga roll i elevens läs- och skrivutveckling. Det handlar om hög kompetens i teori och praktik men också om lärarnas engagemang i elevens läroprocess.

Inom läs- och skrivutveckling talas det om två inlärningsmetoder, den syntetiska respektive den analytiska metoden. Den syntetiska metoden innebär att läraren utgår från delar för att gå vidare med helhet. I den analytiska metoden utgår läraren från helheten och bryter ner till mindre delar. Läraren måste uppmärksamma, förstå de strategier som eleven använder för att klara sina uppgifter. Även Smith (2003) skriver om lärarens stora betydelse. ”Läraren är en av de viktigaste personerna i nybörjarens liv när det gäller anslutning till de läskunnigas förening och vad han gör kan vara avgörande för om barnen skall lyckas eller misslyckas” (s.175).

Relationen mellan lärare och elev samt lärarens förväntningar på eleverna har stor betydelse för elevernas prestationer. Taube (1997) skriver ”att lärarens värderingar av förväntningar på elevens prestationer har ett starkt inflytande på eleven” (s.121). Författaren skriver också att det allra viktigaste för ett inlärningsvänligt klimat är lärarens acceptering av eleven, samtidigt som denne ser barnets starka och

svaga sidor. Frykholm i Att läsa och skriva (2007:4) betonar att ”det är viktigt att varje elevs förutsättningar och behov tas som utgångspunkt för ett kreativt lärande. Ett sådant förhållningssätt förutsätter en lyhörd, aktiv och ansvarstagande lärarroll” (s.101).

STRUKTURERAD UNDERVISNING

Forskning är överens om att det är viktigt med strukturerad undervisning för god läs- och skrivutveckling. Undervisningen ska vara tydlig och systematisk uppbyggd.

I Att läsa och skriva (2007:4) står det ”att undervisningen ska vara aktiverande och engagerande, lägga tonvikt vid elevens egna upptäckter och insikter och åtföljas av rikliga möjligheter till självständigt arbete med skrivning och läsning i meningsfulla autentiska sammanhang” (s.115).

Lärare måste våga undervisa skriver Reichenberg (2008) Hon menar att lärare inte bara ska vara handledare utan måste också ha en undervisande lärarroll när det gäller att utveckla elevernas läsförståelse. Westlund (2012) uttrycker ”I lärarens kompetens ingår att stärka elevens självbild och motivation genom att göra eleven medveten om sitt eget lärande och utveckling” (s.63).

Vidare skriver hon att ”Förmågan att utveckla sitt talspråk (ordförråd och meningskonstruktion) och att förstå texter på olika sätt grundläggs redan i förskolan.

Genom en medveten pedagogik kan små barn, som riskerar att få kommande läsförståelseproblem, identifieras tidigt för att få medvetna och riktade hjälpinsatser” (s.63).

ÖKA FÖRSTÅELEN FÖR LÄSFORMELNS BETYDELSE

Läs – och skrivförmågan byggs enligt en känd modell av tre komponenter: avkodning, förståelse och motivation.

En förenklad läsformel som används inom läsforskningen sedan många år är $L=A \times F$ (Läsning är lika med avkodning gånger förståelse).

Motivation är en förutsättning.

AVKODNING

Avkodning förekommer bara vid läsning. Myrberg skriver i Att läsa och skriva (2007:4) att avkodning är en teknisk färdighet. ”I ett alfabetiskt skriftspråk som vårt innebär avkodning att de minsta betydelseskiljande språkljuden – fonemen - matchas med ett begränsat antal bokstavstecken” (s.76). Vidare skriver författaren att det komplicerar processen att det inte råder ett perfekt en-till-en förhållande mellan tecknen och bokstäver. I svenskan handlar det om ett fyrtiotal fonem och 28 bokstäver. I takt med att avkodningen automatiseras utvecklas elevers ”läsflyt”.

LÄSFÖRSTÅELSE

Det gäller för eleven att ha god läsförmåga, kunna tolka texter, se sammanhang och sortera oviktig information. Att förstå sammanhängande texter är vad läsning går ut på skriver Lundberg & Reichenberg (2008) Läsförståelsen kan inte automatiseras. Reichenberg (2008) skriver att eleverna behöver ”direkt undervisning av skickliga pedagoger som är väl insatta i hur man bygger upp läsförståelse” (s.64). Eleverna möter från årskurs 3 betydligt mer text både när det gäller skönlitterära och faktatexter. Därför är det viktigt att tidigt börja samtala och arbeta med texter.

LÄS- OCH SKRIVSVÅRIGHETER

Alla barn vill lära sig att läsa och skriva om de finner det intressant enligt Att lämna skolan med rak rygg (SOU 1997:108). ”De flesta barn

lär sig läsa och skriva utan några egentliga problem medan andra får vandra en betydligt mödosammare väg” skriver Björk & Liberg (1996 s.130). ”Att inte klara läsning och skrivning som kamraterna i gruppen är naturligtvis traumatiskt för en elev. Reaktionen blir ofta att utveckla strategier för att dölja svårigheterna” skriver Myrberg i Att läsa och skriva (2007:4 s.138). Alltför många barn och unga med stora läs- och skrivsvårigheter får inte det stöd de behöver och det finns oro inför minskade resurser i skolan.

Resurser handlar inte i första hand om timmar utan snarare om kunskap, kompetens och engagemang enligt Att lämna skolan med rak rygg (SOU 1997:108). Läs och skrivsvårigheter är en övergripande term som omfattar alla svårigheter med att läsa och/eller skriva oavsett orsak. (Se bilaga 2).

Olika lässvårigheter kräver olika pedagogiska insatser som ska sättas in så tidigt som möjligt. Myrberg (2003) skriver att forskare är ense om att läs- och skrivsvårigheter handlar både om avkodnings- och läsförståelseproblem. Det kan röra sig om exempelvis brister i fonologiska och syntaktisk förmåga, dåligt fungerande lässtrategier, brister i automatisering och läsflyt, men ibland även som en följd av bristande läs- och skrivstimulans i hemmet och skolan.

Det är viktigt att fortlöpande följa elevernas utveckling och dokumentera deras framsteg. Detta ger också en god grund att stå på när någon elev av någon anledning stannar i sin utveckling.

Vid minsta oro för elevens läs- och skrivutveckling eller misstanke om läs- och skrivsvårigheter genomförs en kartläggning av personal i elevens närhet.

OBSERVATIONER OCH UTREDNING

OBSERVATIONER

Det finns ett beslut att Hagfors kommuns grundskolor ska använda materialet Nya Språket lyfter och Språket på väg. Det är ett kartläggningmaterial som bygger på löpande observationer i den vanliga undervisningen. Genom materialet kan läraren få syn på och utveckla den egna undervisningen vilket är viktigt för att tillgodo se alla elevers behov.

Pehrsson & Sahlström (1999) skriver att vi ofta har en övertro till kvantitativa testresultat som redovisas i siffror. Frykholm Att läsa och skriva (2007:4) menar att storskalig testning av alla barn är onödig. Resultaten kan möjligen ha ett informativt värde för politiker och andra beslutsfattare, men knappast för dem som ska arbeta med problemen. Författaren menar att det är viktigt att kontinuerligt följa barnets språkliga utveckling genom systematiska observationer ”Syftet med diagnoser är att ta reda på hur något står till så man kan sätta in adekvata åtgärder” (s.108). Vidare skriver författaren att all forskning visar på att det är viktigt att sätta in åtgärder så snabbt som möjligt för de elever som har problem. Pehrsson & Sahlström (1999) vill se ordet kartläggning som ett överordnat begrepp, där olika analysverktyg kan ingå, men där intervjuer och deltagande observationer måste utgöra en obligatorisk del” (s.90).

NYA SPRÅKET LYFTER – FÖLJER ELEVENS UTVECKLING

Nya språket lyfter är ett bedömningsstöd i svenska och svenska som andra språk från årskurs 1 till årskurs 4 i grundskolan. Materialet består av en vetenskaplig bakgrund och ett underlag för observationer som är indelade i områdena: tala, samtala, läsa och skriva. Genom materialet kan läraren få syn på och utveckla den egna undervisningen. Materialets syfte är att stödja lärarens bedömning av:

- Elevens kunskapsutveckling i förhållande till de båda ämnena

syften, och kunskapskrav

- Elevens förkunskaper och vad som behöver utvecklas inom det aktuella kunskapsområdet

Materialets syfte är dessutom att utifrån kunskapernas centrala innehåll, lyfta fram undervisningens betydelsefulla roll (s.5).

SPRÅKET PÅ VÄG – FÖLJER ELEVENS UTVECKLING

I årskurserna 7 – 9 används kartläggningmaterialet Språket på väg, vilket är tänkt att kunna användas av alla lärare på högstadiet, men i synnerhet lärare som undervisar i svenska och svenska som andraspråk. Lärare i andra skolämnen har en viktig funktion vid inläring av språket och språkets roll i lärandet. ”Varje ämne har sitt specifika språk i form av genrer, uttryck och begrepp som elever genom att samtala, tala, skriva läsa och lyssna lär sig att förstå och använda under kunskapsprocessen.

Den medvetna läraren arbetar därför med ämnets språk” (s.5).

Materialet kan också med fördel användas av modersmållärare. Det är viktigt att få igång Språket på väg som ett levande dokument och därför ta upp språket i undervisningen som en punkt på arbetslagsmöten. På så sätt kan vi få med så många som möjligt i språkundervisningen och medvetandegöra alla pedagoger i undervisningen om vikten av samarbete för att eleverna ska nå så många kunskapsmål som möjligt i år 9.

”Kartläggningmaterialet handlar inte om att leta efter fel eller svaga punkter i elevernas språk, utan vill uppmärksamma dig (oss lärare) på elevernas språkutveckling som något ständigt pågående” (s.5). Språket på väg består av två delar: del I är en genomgång av centrala teorier, tankar och modeller om talande, skrivande och läsande, del II utgörs av matriser som utgår från kursplanerna i svenska och svenska som andraspråk. Matriserna vänder sig både till lärare och elever. Det finns matriser till områdena Samtala, Tala, Skriva, Läsoorienterad läsförståelse och Textorienterad läsförståelse. Vi har påbörjat inläsning av materialet och startat en process i hur vi ska använda oss av materialet.

Ett läsorienterat förhållningssätt lägger tyngdpunkten på läsarens upplevelse av texten och ett textorienterat förhållningssätt inriktar sig på vad som faktiskt står i texten. Materialet vill uppmärksamma att elevernas språkutveckling är något som ständigt är pågående och det blir lättare att se var den enskilda eleven befinner sig i sin språkutveckling. Lärare ska se till att utbildningen är likvärdig för alla elever, i linje med styrdokumentens nationella mål. Detta innebär inte att undervisning ska utformas lika för alla. Utan hänsyn tas till elevernas olika förutsättningar och behov.

UTREDNING

I skollagen står det följande om barnens och elevernas lärande och personliga utveckling.

Alla barn och elever ska ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål. Elever som lätt når de kunskapskrav som minst ska uppnås ska genom ledning och stimulans för att kunna nå längre i sin kunskapsutveckling.

Skollagen (2010:800) 3 kap. 3 §

Därför är det viktigt att fortlöpande följa elevernas utveckling och dokumentera deras framsteg.

I de fall skolan inte lyckas i sitt uppdrag, skriver skollagen följande.

Om det inom ramen för undervisningen eller genom resultatet på ett nationellt prov, genom uppgifter från lärare, övrig skolpersonal, en elev eller en elevs vårdnadshavare eller på annat sätt framkommer att det kan befaras att en elev inte kommer att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås, ska detta anmälas till rektorn. Rektorn ska se till att elevens behov av särskilt stöd skyndsamt utreds. Behovet av särskilt stöd ska även utredas om eleven uppvisar andra svårigheter i sin skolsituation.

Samråd ska ske med elevhälsan, om det inte är uppenbart obehövligt.

Om en utredning visar att en elev är i behov av särskilt stöd, ska han eller hon ges sådant stöd.

Skollagen (2010:800) 3 kap. 8 §

UTVÄRDERING

Varje år ska planen utvärderas och eventuellt ändras. I nuläget har vi valt att använda diagnosmaterialen Nya språket lyfter och Språket på väg för alla elever. Det är viktigt att man i arbetslagen tar sig tid att läsa och diskutera innehållet i diagnosmaterialen, för att finna en trygghet i användandet. Med hjälp av materialet kan läraren också få syn på och utveckla den egna undervisningen. Vid minsta oro eller tveksamhet kring elevens läs och skrivutveckling ska anmälan ske till rektor som tar beslut om eventuell utredning enligt Skollagen (2010:800).

HANDLINGSPLAN FÖR LÄS- OCH SKRIVUTVECKLING

Under arbetet med en handlingsplan för läs- och skrivutveckling har det framkommit att det skulle vara bra om det fanns en ”röd tråd” redan från förskolan till gymnasiet. Det är viktigt att barn stimuleras i sin språkutveckling så tidigt som möjligt. Barn kommer till skolan med förväntningar. Deras tidigare möten med skrift skiljer sig ofta åt och deras förutsättningar är olika. Av den anledningen måste barns väg in i skriftspråket se olika ut. Läs- och skrivkunnighet är nyckeln till annan kunskap.

HANDLINGSPLAN FÖR FÖRSKOLAN OCH GRUNDSKOLAN

TIDSPERIOD	FOKUS PÅ	AVSTÄMNINGAR
FÖRSKOLAN	Språklekar Före Bornholmsmodellen Görel Sterner, Ingvar Lundberg	Arbetsmodell som utgår från reflektionsfrågor som medvetandegör språkfrämjande arbetssätt i arbetslaget.
FÖRSKOLEKLASS	Språklig och fonologisk medvetenhet. Bornholmsmaterialet.	Fonolek under både hösttermin och vårtermin. Resultat redovisas till rektor. Vid behov intensivträning inom klassens ram. Nya språket lyfter Utveckla observationspunkterna inom berättande s.19- 27

<p>ÅK 1</p>	<p>Att väcka läslust. Få eleverna att vilja bli medlemmar i läsarnas och skrivarnas förening.</p> <p>Avkodning.</p> <p>Samtal i samband med läsande och skrivande.</p>	<p>Nya språket lyfter, Avstämning A, s.39 Observationspunkter, s.31- 38 Utveckla observationspunkterna inom berättande s.19-27</p> <p>Vid behov intensivträning inom klassens ram för de elever som inte läser till jul.</p> <p>Screening görs vid tre tillfällen under åk 1. Material fås av kommunens läs- och skrivutvecklare. Resultatet redovisas till rektor.</p>
<p>ÅK 2</p>	<p>Hösten börjar med några intensivveckor med läs- och skrivträning.</p> <p>Avkodning.</p> <p>Samtal i samband med läsande och skrivande.</p>	<p>Nya språket lyfter, Avstämning B, s.50 Observationspunkter, s.42 - 49 Utveckla observationspunkterna inom berättande s.19-27</p> <p>Vid behov intensivträning inom klassens ram om inte avkodningen utvecklats.</p>

<p>ÅK 3</p>	<p>Hösten börjar med några intensivveckor med läs- och skrivträning.</p> <p>Läsförståelse/ boksamtal – textsamtal.</p>	<p>Nya språket lyfter, Avstämning C, s.59 Observationspunkter, s.52 - 58 Utveckla observationspunkterna inom berättande i s.19-27</p> <p>Nationella prov</p> <p>Vid behov intensivträning inom klassens ram</p>
<p>ÅK 4</p>	<p>Hösten börjar med några intensivveckor med läs- och skrivträning.</p> <p>Läsförståelse/ boksamtal – textsamtal.</p>	<p>Nya språket lyfter, Avstämning D, s.68 Observationspunkter, s.62 - 67 Utveckla observationspunkterna inom berättande s.19-27</p> <p>Vid behov intensivträning inom klassens ram</p>
<p>ÅK 5</p>	<p>Hösten börjar med några intensivveckor med läs- och skrivträning.</p> <p>Att eleverna får synliggöra sin kunskap och förståelse inom olika ämnesområden genom skrivandet.</p>	<p>Nya språket lyfter, Avstämning E, s.76 Observationspunkter, s.70-75 Utveckla observationspunkterna inom berättande s.19-27</p> <p>Vid behov intensivträning inom klassens ram</p>

<p>ÅK 6</p>	<p>Hösten börjar med några intensivveckor med läs- och skrivträning.</p> <p>Att eleverna får synliggöra sin kunskap och förståelse inom olika ämnesområden genom skrivandet</p>	<p>Nya språket lyfter, Avstämning F, s.85 Observationspunkter, s.79-84 Utveckla observationspunkterna inom berättande s.19-27</p> <p>Nationella prov</p> <p>Vid behov intensivträning inom klassens ram</p>
<p>ÅK 7-9</p>	<p>Läsa Läsorienterad- och textorienterad läsförståelse.</p> <p>Skriva Berättande, beskrivande, argumenterande och informerade texter.</p> <p>(Kommunicera) Tala Muntlig och skriftlig kommunikation.</p> <p>(Reflektera) Lyssna Tolka, kritiskt granska och värdera.</p>	<p>Språket på väg</p> <p>Nationella prov i åk 9</p> <p>Vid behov intensivträning inom klassens ram</p>

<p>GYMNASIET</p>	<p>Läsa Läsorienterad- och textorienterad läsförståelse.</p> <p>Skriva Berättande, beskrivande, argumenterande och informerade texter.</p> <p>(Kommunicera) Tala Muntlig och skriftlig kommunikation.</p> <p>(Reflektera) Lyssna Tolka, kritiskt granska och värdera.</p>	<p>Nationella prov</p>
-------------------------	---	------------------------

LITTERATURTIPS

Litteraturen finns att låna i Språkverkstaden på Älvstranden
Bildningscentrum

Hemmingsson Ingegerd 27 Glada kliv för ett lättare liv (läs- och skrivutvecklingschema)

Jönsson Bodil Englund Göta Att lära barn läsa Serholt

Lundberg Ingvar God Läsutveckling

Lundberg Ingvar God Skrivutveckling

Lundberg Ingvar Läsningens psykologi och pedagogik Natur och kultur

Lundberg Ingvar Sterner Görel Före Bornholmsmodellen språklekar i förskolan

Lundberg Ingvar, Strid Anna

<http://modersmal.skolverket.se/images/stories/pdf/Sprakportfolio0809.pdf>

Westlund Barbro Att undervisa i läsförståelse Natur och kultur

REFERENSLISTA

- Illeris, K. (2006) *Lärande* Lund: Studentlitteratur
- Lpfö-98 (reviderad 2010)
- Lundberg, I (2012) *Svenska tankar. Att knäcka skriftens hemliga kod.* Stockholm Natur och kultur
- Lundberg, I. Reichenberg, M. (2008) *Vad är lättläst? Specialpedagogiska skolmyndigheten* ISBN 978-91-28-00146-5
- Myndigheten för skolutveckling (2007) *Att läsa och skriva – forskning och beprövad erfarenhet.* Stockholm Liber
- Myrberg, M (red). (2003) *Att skapa konsensus om skolans insatser för att motverka läs- och skrivsvårigheter.* Stockholm Lärarhögskolan.
- Pehrsson, A. Sahlström, E. (1999) *Kartläggning av läsning och skrivning ur ett deltagarperspektiv.* Göteborg Specialpedagogiska rapporter nr.14 Göteborgs universitet
- Pramling, I. (1994) *Kunnandets grunder. Prövning av fenomenografis ansats till att utveckla barns sätt att uppfatta studies in Educational Sciences, 46)* Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis
- Reichenberg, M. (2008) *Vägar till läsförståelse* Stockholm Natur och Kultur
- Skolverket (2008) *Nya Språket lyfter* Stockholm
- Skolverket (2001) *Språket på väg* Stockholm
- Smith, F. (1985) *Läsning.* Stockholm Almqvist & Wiksell
- SOU 1997:108 *Att lämna skolan med rak rygg – om rätten till skriftspråket och om förskolans och skolans möjligheter att förebygga och möta läs- och skrivsvårigheter* Stockholm Utbildningsdepartementet
- Taube, K. (1987) *Läsinlärning och självförtroende* Stockholm Rabén & Sjögren
- Westlund, B (2012) *Att undervisa i läsförståelse, Natur och kultur*
- Öquist, Viveca *Förskolan* nr 2/2004

Bilaga 1

SKOLA/FÖRSKOLA – BIBLIOTEK

”Språket har en nyckelställning samtidigt som språk, kultur och litteratur anses vara nära förbundna med varandra. Litteraturen är ett medel att förstå omvärlden och sig själv och därmed vidga omvärldskunskaperna....Prova olika estetiska uttryckssätt”

(Skolverket, 2008)

Handlingsplanen gäller för Hagfors skolområde med lokala variationer.

FÖRSKOLAN

- Biblioteket levererar boklådor till förskolorna efter överenskommelse
- Bibliotekarier medverkar vid förskolors sagostunder efter överenskommelser
- Bokprat för förskolepersonal 1 gång/temin

ÅK. F - 6

- Förskoleklass: får en bok och ett bibliotekskort samtidigt som de besöker biblioteket
- Förskoleklass: bokpåsar delas ut några gånger /läsår för att stimulera högläsning i hemmet. Bibliotekarie medverkar i föräldramöte och ger information till föräldrarna om vikten av högläsning
- Åk 1: läsning och drama med bibliotekarie och lärare
- Åk 2: läsgrupper och författarbesök
- Åk 3: eleverna får en egen bok som man läser i klassen och jobbar med (efter v.45) Detta avslutas med att boken redovisas i gruppen på olika sätt, bild, text, bygga upp scener ur boken m.m. Utställning på biblioteket
- Biblioteksbesök med övningar att hitta böckerna i alfabetiskt ordning

- Åk 4: Eleverna läser tema medeltiden och får undervisning i informationsökning. Temat avslutas med ett medeltida rollspel (Skapande skola)
- Åk. 5 : Biblioteksbesök med övningar för att hitta information om facklitteratur i bibliotekets katalog
- Åk.6 : Film och bok

Bokråd: två elever från varje klass årskurs 3-6 träffar bibliotekarie och får nya böcker presenterade för sig. Eleverna går sedan ut i klasserna och berättar om böckerna. Bokrådet är 1 ggr/månad med lokala variationer.

Bokprat för lärare: 1 gång per termin får lärarna information av skolbibliotekarie om nytgivna böcker.

ÅK. 7-9

- Bibliotek på schemat – en läsgrupp kommer till biblioteket och träffar en bibliotekarie
- Bokråd: två elever från varje klass träffar skolbibliotekarie och får nya böcker presenterade för sig. Eleverna går sedan ut i klasserna och berättar om böckerna.
- Inför temaarbeten plockar bibliotekarie fram böcker men kommer även ut till klassen och pratar om källkritik och informationsökning
- I samband med att eleverna arbetar med film deltar bibliotekarie och undervisar om källkritik
- Bokprat för lärare 1 gång/termin

GYMNASIET

- Genomgång av bibliotekets elektroniska resurser, bibliotekets katalog m.m
- Åk 1. Kritisk granskning av texter, praktiska övningar. Källkritik
- Åk.2 Repetition
- Åk. 3. Obligatorisk handledning i projektarbetet, genomgång av referenshantering

Bilaga 2

HUR KAN VI SE PÅ LÄS- OCH SKRIVSVÅRIGHETER OCH DYSLEXI?

AV CHRISTER JACOBSON

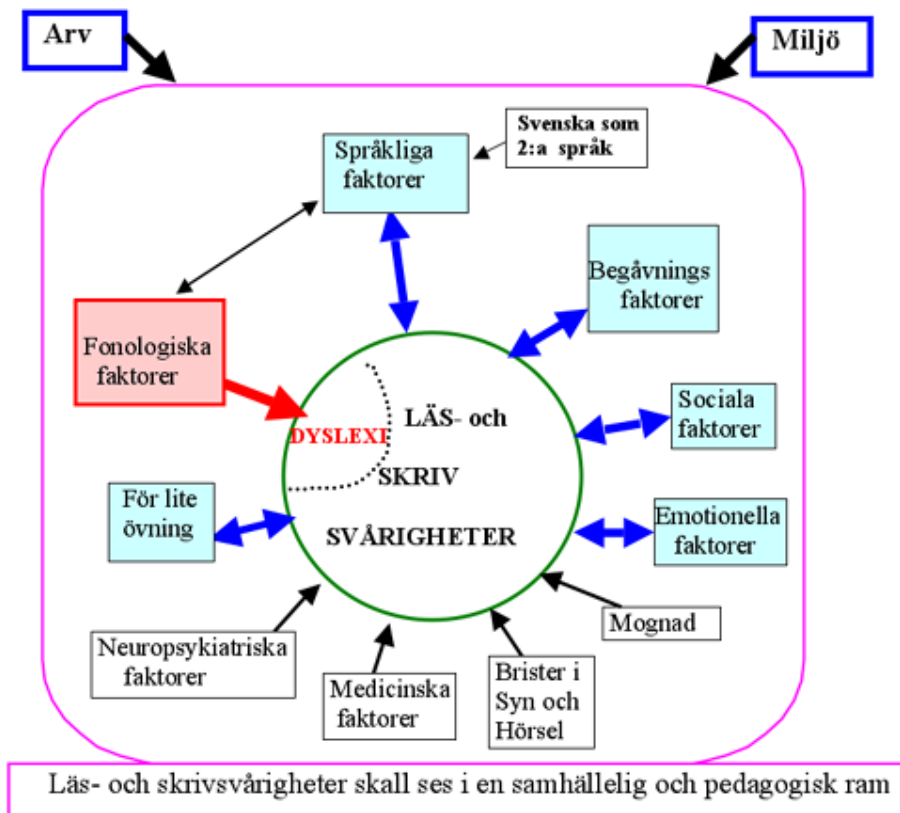
Det är många faktorer som påverkar barns läsförmåga. Ett sätt att beskriva olika faktorerers inverkan är att utgå från en modell. Modellen nedan beskriver ett urval av faktorer som anses viktiga för att bättre förstå svårigheter i läsning och skrivning.

Om vi börjar med den gröna cirkeln i mitten så symboliserar den alla personer som har läs- och skrivsvårigheter. Denna grupp är förstås mycket brokig och består av alla, barn och vuxna, med olika former och olika grader av läs- och skrivsvårigheter.

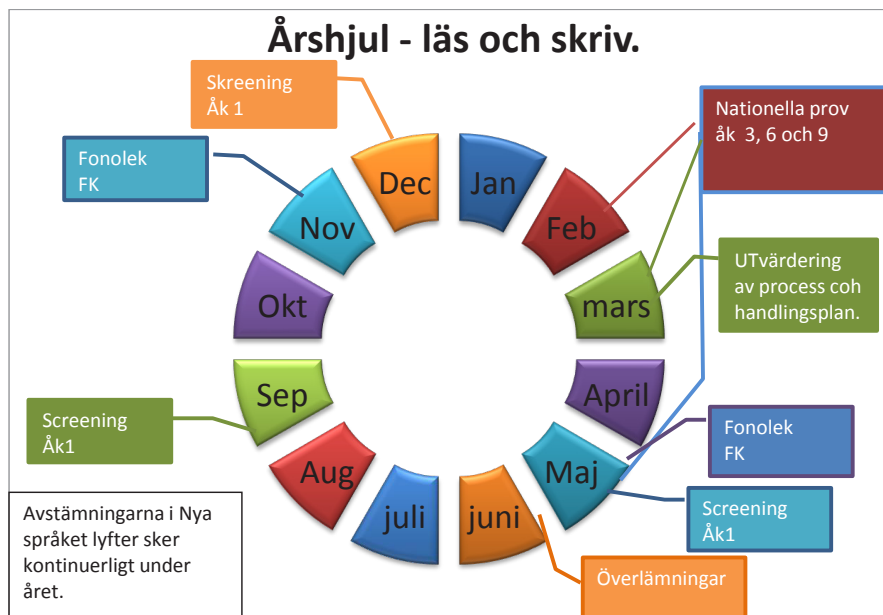
I några svenska uppskattningar talar man om att ca 20-25% av den vuxna befolkningen har läs- och skrivsvårigheter (IALS-undersökningen samt uppgifter från FMLS).

I den inre cirkeln har även en särskild undergrupp, dyslektikerna, markerats med en streckad linje.

Linjen är streckad för att antyda att gränsen mellan dyslexi och allmänna läs- och skrivsvårigheter är oskarp.

Figur 1. Modell över ett antal faktorer som beskriver läs- och skrivsvårigheter och Dyslexi.

- Avstämningarna följs och görs kontinuerligt.
- Överlämningar i maj/juni.
- Processbeskrivning och handlingsplan för läs och skrivutveckling utvärderas i mars.
- FK – Fonolek april/maj och november.
- Åk 1 – Screening, fonem grafemkoppling och avkodning maj, september och december.
- Åk 3, 6 och 9 Nationella prov. Åk 3 mars-maj, år 6 februari, år 9 mars.
- Gymnasiet Kursprov i svenska